

VIII. Országos Grafikai Biennálé, Miskolc

Elegendő, ha az 1975-ös év fontosabb országos tárlatainak végigtekintünk: mind-egyikén a grafikai anyag jelentette a változatosságot, az unalomtól, a közép-szer-től való kategórikus eltérést. Gondolhatunk akár a *Jubileumi tárlatra*, akár a fiatalok *Stúdiójának* különféle csoportos bemutatkozásaira (Ifjúság a szocializmus-ban, Stúdió '75. stb.), vagy épp a *XXII. Hódmezővásárhelyi Őszi Tárlatra*. Ért-hető tehát a várakozás, ami a műfaj leg-jelentősebb hazai önálló tárlatát, a *Miskolci Grafikai Biennálét* megelőzte.

Szabados Árpád kitűnő plakátja (első „köztéri” műve e műfajban!) hívta be de-cemberben és januárban a látogatókat a Miskolci Galériába. Bent pedig jelenkori grafikánk széles panorámája tárult föl, nem kevés izgalmat kínálva a szellemi „kalandokra” vágyóknak.

A közönség és a kritika köreiben komoly sikere volt például *Feledy Gyula* visszafogott erejű, a lírát és a szerkeze-tességet egyaránt valló ikonvariációinak. *Csohány Kálmán* jellegzetes kéznyoma sem nélkülözte az elismerést: emlékláto-másait nem lankadó invencióval adja elő, minden vonala feszültséggel teli. Sorol-hatjuk tovább: *Lóránt János* csendes, monumentális formáit, *Czinke Ferenc* elegánsan szervezett kompozícióit, *Tassy Béla* gazdagon megmunkált felületeit...

Az idei nagydíjas, *Rékassy Csaba* újabb rézkarcai is bizonyára sokak szívé-be lopták be magukat. *Rékassy* újra és újra visszatér a repülés témájához, így örökítve meg vágyát, hogy felülemelked-jék a hétköznapokon, valami más, szebb világba jusson. Most — képletesen szól-va — célhoz ért, legalábbis valahová meg-érkezett: *Cyrano*-illusztrációján az ember eléri a Holdat, s kiderül számára, hogy ott ugyanúgy élnek, teszik a dolgukat. A különbség az *ott* és *itt* között csupán any-nyi, hogy mi fejjel lefelé látjuk őket, onnan viszont mi látsunk fejjel lefelé. *Rékassy* személyében, úgy gondolom, a grafikus megcsallottságot, a bravúros technikáj tudást díjazta a zsüri.

Egy másik díjjal pedig *Bálint Endre* felé tisztelgett, aki kulturált, invenciózus formakezelésű (bár nem kifejezetten sok-szorosított) grafikai lapjaival rendszeresen jelentkezik a biennálékon.

Talán kevés látogatónak tűnt föl, de mindenképpen figyelemre méltó — mert, bár kiforratlan, mégis újat hozó — *Vai-kó László* fanyarsága, *Rátkai György* ér-zékenysége. A kondori leckét visszamon-dók kórusából pedig *Püspöki István*

hangja hallik ki, bár nála sem látható a példaképtől való elválás krízisének ki-menetele.

Az említettekhez hasonlóan — és ez szinte már természetes — a „klasszikus” grafikai technikák kifogástalan ismerete jellemzi szinte az összes kiállítóművészt: *Agotha Margitot*, *Gacs Gábort*, *Gácsi Mihályt*, *Molnár Gabriellát*, *Engel Te-ivan Istvánt*, *Bognár Árpádot*, *Diskay Lenkét*, *Hibó Tamást*, *Badacsonyi Sán-dort*... A témák tekintetében viszont kü-lönös helyzet állt elő: mintha elfogytak volna. Azaz nem egy mester saját koráb-bi mondatait ismételgeti — nem feltétle-nül rosszabbul, és nem feltétlenül mani-rosan; mások pedig egyre-másra a szép-irodalomhoz nyúlnak (regények, versek mögött húzzák meg magukat, azok gon-dolatait kísérve meg látványvá transz-ponálni).

Kétségtelen, hogy az illusztrációs te-vékenység volt a hatvanas évek elején grafikánk nagykorúvá válásának egyik legfontosabb eszköze: bizonyos független-séget jelentett a bejáratott műértékesítési mchanizmusoktól. Az illusztrációs igények jó ideig együtt jártak a könyvkiadás elképzeléseivel. Néhány éve azonban vál-tozás állt be, az illusztrációk jórészt el-tűntek a könyvekből, az irodalmi folyó-iratokból. Ami a kiadókat illeti: a lélek-telen epigonmunkától eltérő, alighanem csak a szerkesztő *Szántó Tibor* produkái.

Szántó ügyel a színvonalra, új ötletekre serkent: neki köszönhetjük *Kovács Ta-más*, *Szemethy Imre*, *Berki Viola*, *Tuli-pán László* és még néhány fiatal grafikus könyvművészeti remekléseit. Közülük most *Szemethy* szerepel a biennálén, ki-állított művei — nem véletlen — nem illusztrációk.

Így a Miskolcon látott literátor grafi-kákat nem konkrét feladatok inspirálták, hanem eleve kiállítási daraboknak ké-szültek. Funkciótlanak, de mondom, kifog-ástalan technikájuk, jó grafikai felké-szültségről tanúskodók.

Kivétel persze itt is van: *Bognár Zol-tán* a szöveget a kultúrkinccs részének te-kinti, úgy hivatkozik rá, mint egy közna-pi fordulatra. Számára egy népballada annyi, mint az Újszövetség egy epizódja egy festőnek a trecentóban. Így képes új adalékokkal szolgálni egy lényeges té-máról, a teremtés kínjairól, szófukar, kontrasztos lapjain.

Egység ellentmondásokkal, egyazon je-lenség jó és rossz oldalai... A kritikus-tól azonban színvallást kívánnak: jó volt, sikeres volt tehát a biennálé? És aminek tükre: grafikánk még mindig „jó passz-ban van”? Vagy vesztett mozgékony-ságából, frissességéből, színvonalából?

A helyzet fonák, ugyanis a kiállítás szereplői (sőt, jószerivel a művek is) azo-nosak a felelőlegesen tárlatok dicsért résztvevőivel. (Egyetlen megszorítás, hogy — tudjuk — itt csak sokszorosított grafi-ka szerepelhet.) Úgy gondolom, mégsem mondható el, hogy a biennálé — függet-lenül attól, hogy sikeresnek vagy kevés-bé sikerültnek ítéljük — hiteles tükre a műfaj jelenének. Ennek pedig jó néhány oka van.

Például?

Például gondoljunk arra, hogy min-den átfogó seregszemle jellegét a zsüri és a rendezés kultúrpolitikája, válogatási el-ve, sőt, ízlése határozza meg — bizonyos fokig nem is indokolatlanul. Aztán: egy-két mű legfeljebb a művész formavilágá-ról tudósít, míg elgondolásairól, céljairól ennyiből aligha tudhatunk meg sokat. Ritka az az eset — mint *Rékassy Csabáé* —, hogy egy cseppben a tenger látszik. Így hát a biennálé előismereteket köve-tel nézőjétől, vagy pedig (könnyen) felü-letes ítéletre csábítja. Különösen vonat-kozik ez olyan grafikusokra, akik na-gyobb léptékben gondolkodnak (mint *Szemethy Imre* vagy *Szabados Árpád*), vagy akiknél életműszakaszok körvona-laznak egy elgondolást (példa erre *Mau-rier Dóra* művészetének összetettsége). De említhetjük még a beküldés, kiválasztás esetlegességét, mely könnyen hamissá te-

heti a megmutatott „szeletet” is (ennek esett áldozatul *Kocsis Imre*). Közismert dolgok ezek, nem árt azonban néha mind összeszedni, hogy tisztán lássuk, mit képvisel a miskolci biennálé. Úgy vélem, világosan kitűnt, hogy a válogatásnak bizonyos egyetlen elve lehetett: a mesterségbeli tudás. Azaz, a rendezők arra koncentráltak, hogy a kiállításon rossz mű ne szerepeljen...

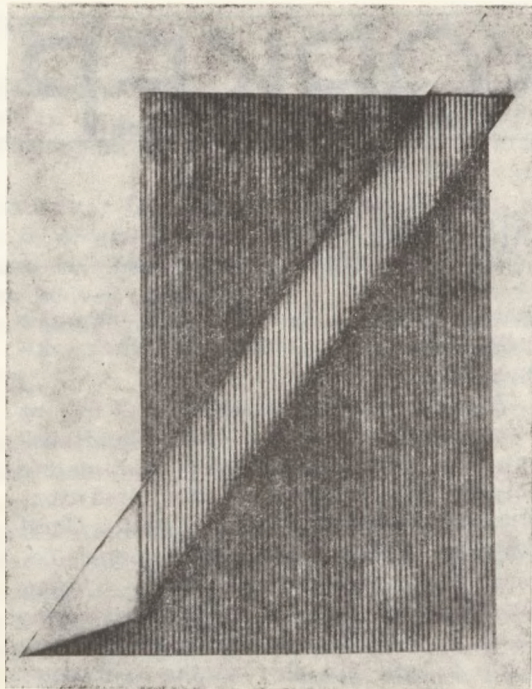
De ez elvnek talán mégsem elég. Különösen akkor nem, ha mindennek ellenére előfordult egy-két kisiklás. Ilyen tévedésnek kell minősítenünk a festészet felől közvetlenül is átszivárgó képcsarnoki konformizmust (*Topor András, Végh András*). Másfelől viszont nyilvánvalóan kilógnak a sorból a részben kísérletező munkák is, hiszen azok magukban hordják a bukás — a rossz mű — esélyét. (Persze, csaknem túlzás a többszám használata, hiszen *Maurer Dóra* lemezajlítása mellett legfeljebb *Somogyi Győző* sorolható ide). *Maurer Dóra* részvételét, úgy hiszem, a szakmában kivívott olyan tekintély biztosíthatta, amit a sokszorosított grafika színvonalának emeléséért folytatott hosszú csatározásával szerzett. *Somogyi Győző* pedig — szitanyomatai egy átjáróba rejtve — mintha jelen sem lett volna. Pedig *Somogyi* munkáira érdemes fölfigyelnünk. Hirtelen bukkant föl, talán, ha két éve indult, különösebb szakmai előképzettség nélkül, s éppen darabos előadásmódjával, bárdolatlan igazmondásával hat a pöttyözgetők, vonalazgatók, szőrözgetők, az eszközök megszállottjai közt. És, persze, kritikusan optimista szemlélete is ritka, végképp pedig az, hogy ennek műveiben hangot is ad.

Ami a grafikai technikákat illeti, itt a zsüri pontosan működött, kisiklást nem regisztrálhatunk: a kiállított művek több mint nyolcvan százaléka az elfogadott — a „klasszikus” — technikákkal készült: rézkarc, fametszet, linómetszet, litográfia. Az új grafikai eljárások nyomát sem lelhetjük. Kizsűrítették az ilyen lapokat? Vagy már nem is küldtek ilyet a művészek? Egyre megy.

Ezeknek az eljárásoknak egy része persze egyáltalán nem „új” (pl. a szitanyomás), csak épp használatuk különböző okok miatt újra időszzerűvé vált a grafikusok számára. Nem a divat indokolja, hogy számon kérem hiányukat, hanem a sokrétűségükből, lehetőségeikből fakadó kifejezésbeli gazdagságra van igen nagy szükségünk.

Persze, szó sincs arról, hogy kimerülőben lennének a rézkarc és társai. Erre kétfelől is tudok ellenpéldát említeni: *Maurer Dórát*, illetve *Sáros András Miklósét, Szemethy Imrét* és *Szabados Árpádot*.

Lássuk az elsőt. *Maurer* hosszú évek kutatásait sűríti újabb grafikai sorozataiba, melyek egyikének egyetlen lapja szerepelt Miskolcon. A sorozat és ez a lap is végső formájában látszólag rendkívül

egyszerű. Meglepően egyszerű. Jelenleg két kategória foglalkoztatja *Maurer* a grafikában: a mozgás és maga a grafika. A mozgás, a változás grammatikáját különféle műfajokban (vagy inkább műfajok között) vizsgálta már és vizsgálja ma is. Ennyiben kapcsolódik a kortárs nemzetközi törekvésekhez. A lemezajlító-sorozatba ezen vizsgálatok egyfajta eredményét sűrítette: az anyagi mozgás dialektikáját. Ugyanis az elmozdulás hordozójául, megjelenítőjéül a nyomódúcot választotta *Maurer Dóra*. Így, miközben a változás a maga plasztikus valóságában jelenik meg, addig a hordozó végérvényesen deformálódik és a folyamat nyomát már csak a nyomatok őrzik, több példányban ugyan, de lényegét tekintve egyedi módon, egyszerűen. Ezzel a grafikák egyidőben teremtik és megszüntetik önmagukat. Intellektusának lenyomatai, a grafikai lapok pedig, mintegy mellékesen, szemérmesen, de meghökkenítő, elementáris szépségű kompozíciókká rendeződnek. Vegyük még észre azt az oldalvágást is ebben a magatartásban, amit *Maurer* a lemezt gyötrő grafikusoknak, az egyetlen dúcra mérhetetlen sok nyomatot lehúzó, üzletnek élő, felszínes grafikusoknak szánt.

És a másik oldal?

Sáros András Miklós éles szemű ember. Grafikáiban a jövő, a sci-fi után a jelenre kezd rátalálni — s egyúttal a színekre is. Olyan biztos ura technikáknak

és stílusoknak, hogy bátran teszi nevetéssé azok öncélú használatát: a *Mementón* például a pontozgatást, a *Reggelen* a lemezgyűrést. Trükkje egyszerű: funkciót talál az eszköznek. A ritmizálás, a különböző minőségek egymás mellé rendelése teremt feszültséget lapjain, melyek kicsengésükben keserűek. Iróniája: a nagy tudás állandó idézőjelei (sőt, idézőjelek idézőjelbe tévése). Szigorú másokkal, épp ahogy önmagával, mert neki mint jelenünkben hívőnek még van mit vesztítenie: akárcsak *Szabadosnak, Szemethynek*.

Szabados Árpád és *Szemethy Imre* művészetében ugyan semmi tételes azonoság nincs, gondolkodásmódjuk azonban némileg rokon. Munkáik jellegét nehéz körülírni: részletezően meditatívnak, fanyar filozofikusnak, detail-szürrealistának egyformán nevezhetők. Ami azonban bizonyos: iskolateremtők.

Szemethy lapjaitól idegen az irodalmiság. A töredékek, roncsok, maradványok, darabok, részletek, ezek az önmagukban is megülő wittgensteini aforizmák valódi értelmüket részletükben nyerik el, azaz a grafikai lap egészében, a struktúrában elfoglalt, a nekik kijelölt hely adja teljes értéküket. Ennyiben *Szemethy* grafikája *Kondorét* folytatja — a szó legtisztább, legtisztelőre méltóbb értelmében: a részekben lakozó, de végső értelmében azt bagatellizáló rend újabb, vizionárius józan-részeg kalandja ez. A biennálén bemutatott egyik lapján — micsoda találkozás *Szentkuthy Miklós* szóképei és *Szemethy* képszávai közt! — világosság és rejtély ironikus egyidejű ottléte és egymásnak hátat fordítása.

Szabados Árpád Miskolcon szereplő alumíniumkarca (*Párosok*) a „viszony” kategória intuitív-logikai tárgyalása. Az egyes párok viszonya szinte szabad aszociációsan sorolódik, mégis e szabadságot — mint minden szabadságot — szigorú rend hálózta át. Organikus és adminisztratív föl- és alárendelés, közömbösség, hidegség, utálat, gyűlölet, megsemmisítés, szerelem, szeretet, vágy, összezártság, elidegenedés, kozmikus űr... Az „ikonosztáz” közepén egyetlen krisztusi tartású figura mered rám: neki én vagyok a párja. Ő egyben az olvasat kulcsa, a megváltás lehetősége: kereszttel megjelölt fix pont — az önmagunkkal való szembenézés metaforája.

Bán András

Salgótarjáni III. Zománcművészeti Biennálé

Böttger Meissenben gyártott első porcelánedényei ónkancsókat utánoztak, az eklektikus épületek öntöttvas oszlopain úgy kanyarogtak az akantuszlevelek, mintha kőből faragták volna őket, az első műanyag tányérok pontosan igazodtak a cseh kristályüveg metszéséhez. Erre a

három példára azért kellett utalni, mert mentséget keresek egy negyedik anyag, a zománc számára. Művészettörténeti tény, hogy az új technika nehezen találja meg saját formavilágát, előbb végigjárja más anyagok kipróbált útjait, és jó időnek kell eltelnie ahhoz, hogy por-

celánszerű, vasszerkezetszerű, műanyag-szerű alkotások szülessenek porcelánból, vasból, műanyagból. Miért éppen a zománc lenne kivétel a szabály alól?

A fémre olvasztott üvegpasztának hiába előkelő a múltja, hiába készült hasonló technológiával a korai középkorban kegytárgy és korona, könyvtábla és ékszer: ma már senki sem tekinti igazi kincsnek ezt a magas fényű anyagot. A baj akkor kezdődik, ha a zománc mégis úgy tesz, mintha nem múlt volna el ezer év; ott folytatja, ahol a cluny múzeumban és a Bargellóban kiállított tárgyak abbahagyták, és valami nagyon ódon, nagyon értékes anyag szerepében tetszeleg. Közben ugyanis a zománc sok mindenné alakult, csak éppen ódon értékévé nem. Bele kell nyugodnunk, hogy a velencei Pala D'Oro és a Mátyás Kálvária szépségeit akkor sem tudjuk feltámasztani, ha újraformázzuk a fegyelmezett szenteket és ősi jelképeket. A feketeborsot rakhatjuk a legdrágább szelencébe — emlékezve arra a korra, amikor súlya még az arannyal volt egyenlő —, ma már háztartási tömegfűszer, és ára alig több, mint a közönséges köménymagé.

Az érték- és funkcióváltásról mégis kevesen vettek tudomást (amire számos példa mutat), a *III. Salgótarjáni Zománcművészeti Biennálén* is. És erre már nehezebb mentséget találni, mint a technikai lehetőségek lassú felismerésére, egy új művészeti ág szükségszerű bizonytalanságaira és melléfogásaira. A valódi veszélyt így nem *Szatmári Béla* szokatlanul nagyméretű, üveglapra pontatlanul illesztett geometrikus síkidomai jelzik, mert ezek a síkidomok legalább a huszadik század vizuális közegének és vizuális igényeinek megértéséből fakadtak. Igaz, hogy a neokonstruktivizmusból öröklött ars accurata-stílus alkalmazásából ezúttal éppen az akkurátusság hiányzott, de hát a kristályos pontosságot a tűzben kialakuló formák nehezen tudják megvalósítani. A festményből, grafikából, plakátról ismert eszköztár csődöt mondott, mert forma és technika végérvényesen díszharmóniába került. A kísérletből fogant tévedés viszont nem akar másnak látszani, mint ami: dekorativitásra tör a szándék, és többé-kevésbé dekoratív a megvalósulás is. *Bohus Zoltán Csuklópontja* sem azért kelt hiányérzetet, mert csak két, sávos díszítésű hasábból áll, hanem mert ezeknek a végsőkig egyszerűsített mértani testeknek az adott volna művészi hitelt, a lefokozott eszközöknek pedig tekintélyt, ha az élek hajszálpontosan találkoznak és a színek egyenletes intenzitásúak. Ehelyett azon-

ban csak olyan tárgy keletkezett így — az artisztikus térforma jelmezében —, amely épp olyan személytelen, mint a futószalag sorozatban gyártott termékei, ám az ipari igényeket kifejező precíz formaképzés nélkül. Hajlok arra, hogy *Szatmári* is, *Bohus* is — és mellettük még a biennálén kiállító *Király Sándor* és *Lugossy Mária* — majdnem lehetetlenre vállalkoztak: rá akarták eróltetni a zománcre az a fegyelmet és hűvös tisztaságot, amelyet könnyűszerrel lehet megvalósítani műanyagfestékkel, szitanyomattal és krómaccéllal, de amelyet ezzel a technikával értelmetlen, mert az anyag más formába kívánczik.

A zománc mély tüze ugyanis szereti a szabálytalan körvonalakkal határolt foitokat és a kötetlen festőiséget. Ismerte ezt a műfaji törvényt a Salgótarjában bemutatkozó többsége; azok is, akik nem gondolkodtak a technológia és stílus összetartozása felett, és azok is, akik gondolkodtak, de a gondolatokból történelmi következtetéseket vontak le. Ikonok és tükrösök, aranypávák és szerelmespárok archaizmusokba feledkező szériája jellemezte ezt a biennálét, mintha mestereik így keressék a menekülés útját azokból a szürke üzemrészlegekből és szervezett ipari környezetből, amelyek nélkül műveik meg sem valósultak volna. Szó sincs arról, hogy tematikai mérce szerint marasztalnánk el az álszentképeket, a pseudo-népművészeti relikviákat, vagy az antikizáló szimbólumokat. Csak éppen elgondolkoztató, hogy milyen kevesen vállalják az emberalkotta ipari civilizációt, amelyhez bizony sokkal több közük van, mint a bizánci, vagy limoges-i rekesz-zománchoz. Nem a gyárábrázolásokat és gépmotívumokat hiányolom: azok direkt, naturalista megjelenítése éppoly funkciótévesztés lenne, mint a pravoszláv szentélyrekesztők sorozatban megidézett misztikuma. A *második természet ihletőerejét vállalni lehet a fém, üveg és szín fizikai tulajdonságainak tökéletes kibontásával, a fölényes technikai ismeretek leleményes megmutatásával is*. Valahogy úgy, ahogy *Mayer Berta* képzelte *Murális tervrészleteivel* és kék alapú formáival, vagy ahogy *Jávor Piroska* tette a *Crepusculummal* és a fali kompozíciókkal.

A biennálén talán akadtak látványosabb, hatásosabb művek; olyanok is, amelyek merészebb technikai megoldásokat találtak témáikhoz. De *Mayer* és *Jávor* darabjain kívül nem akadt egyetlen egy sem, amely a zománcon — és csakis a zománcon — rejlő dekorativitást emelte volna műve lényegévé, amelyik megelé-

gedett volna az üveges fényű rózsaszín és arany ütöztetésével a nyersen hagyott vörösréz alapon, vagy amelyik kikísérletezte volna a szürke és barna összecsendítését — anélkül, hogy a komor hangulat kioltaná a csillogást.

Aki tehát azért érkezett Salgótarjába, hogy megnézzék egy feledésbe merült — a modern magyar művészetben jóformán előzmények nélküli — műfaj technikai színvonalát, elégedett lehetett. A mai zománc már régen túljutott a Böttger-porcelán, a korai vasszerkezet és az első műanyag tányér műfajtalanságain. A művek zománccserűek. És mégis, könnyen megtörténhet, hogy a gyors kibontakozást még gyorsabb hanyatlás követi majd. A „csendes halódás arabeszkjeitől” fél a katalógus írója is. És, ha ez ilyen megfogalmazásban még nem következik is az összképből, gyanítani lehet, hogy azok az ódon ábrázolást mímelő művek (amelyek semmivel sem többek vagy mélyebbek a pusztán dekoratív szándékú zománckonál) arabeszkekké ürrülnek; lejáratva így a szenteket, hímes pávákat, busótáncosokat, de lejáratva a remek, még lehetőségeket rejtő technikát is.

Dönteni kéne végre, hogy mire válalkozhat ez a műfaj, és még inkább tudni kellene, hogy mit hagyjon a táblaképre és az autonóm plasztikára. Nem érdemes például olyan figurális kompozíciót csinálni, mint amilyeneket *Lőrincz Vitus* és *Somogyi Gábor* mutatott be. Felesleges galambos lányokat és Dózsákat formázni abba az anyagba, amely a katarzis kiváltására jóformán alkalmatlan, mert a zománckép a szemnek mindig kellemes, így felkavaró indulatokat, megrázó élményeket, ha akarna sem tudna a nézőnek átnyújtani.

Irodalomtörténészek mondták a szonettéről, erről a legkötöttebb versformáról, hogy olyan, mint a macska, mindig talpára esik: a páros és ölelkező rímek, a szabott számú sorok verslátszatot keltenek igazi költészet nélkül is. A zománc is ilyen. A galambos lány és a Dózsa — csillogás nélkül — kommersz, vagy annál is gyengébb táblakép. De nem lehet feladata ennek a látványos és elsődlegesen díszítésre termelt technikának, hogy megmentsen kvalitásaiban hiányos, elvetélt festményeket és grafikákat. Különbön könnyen bekövetkezhethet az, ami egyszer már halálát okozta: valamikor a reneszánsz idején addig utánozta a zománc a templomok oltárképeit és a magánházakba készült portrékat, míg végleg kiszorult a fontos műfajok sorából.

P. Szűcs Julianna

XI. Irodalmi Színpadi Napok

A balassagyarmati házigazdák a múlt évben már a művelődési központ új épületében rendezhették meg az ország min-

den tájáról idesereglett amatőr színjátszó együttesek XI. fesztiválját, a Madách Imre Irodalmi Színpadi Napok rendezvénysorozatát. Az új helyszín összehasonlíthatatlanul jobb játéklehetőséget biztosít a réginél: a színházteremnek kel-

lemes az akusztikája, a színpad és a nézőtér tágas, tetszés szerint bevilágítható. A tárgyi feltételek tehát — ha nem is egészében kifogástalanok — rendkívül sokat fejlődtek, már az egy évvel korábbi állapothoz viszonyítva is. Balassagyarmat

városa így a fesztivál zavartalan megrendezéséért erejéhez és lehetőségeihez mérten a töle telhetőt megtette.

Ha tehát a külsőségeket (a megrendezés előbb említett körülményeit, az elszállásolást, ellátást, gondoskodást) tekintjük, akár elégedettek is lehetünk. Más a helyzet viszont, ha lehántjuk a felszínt — ekkor már korántsem lehet ilyen egyértelműen rózsás a közérzetünk.

Az amatőr színjátszók körében — igaz, elsősorban a második — vagy harmadvonali részéről — mindig nagy volt az érdeklődés Balassagyarmat iránt. Talán a legutóbbi minden eddigit túlszárnyalt. Több mint kétszáz együttes pályázott a versenyben, s közülük választotta ki a zsüri azt a tizenhetet, köztük több nagy múltú, fesztiváldíjakat nyert csoportot, amelyik Balassagyarmaton versenyzett.

A fesztivál első napján két középszerű programot láttunk, és reménykedtünk a jobb folytatásban. A második napon — leszámítva az egyetlen nagyon szép előadást, a kaposvári *Fonómunkás Színpad* Csingiz Ajtmatov-kisregényadaptációját — még mindig csak reménykedtünk, de a bemutató utolsó napján, a harmadikon kénytelen-kelletlen lemondtunk mindarról, amiben kezdettől fogva bízunk. Megállapíthattuk, hogy ez a seregszemle éppúgy nem nyújtott semmi igazán megkapó, elgondolkodtató, felkavaró szellemi-emocionális élményt, mint az előző. Amatőr mozgalmunk pillanatnyilag csak ennyire képes; kivételes esetekben a különösebb gondolati izgalomtól mentes, kifogástalan szakmai érzékkel megrendezett produkciókra?

A néző, amikor elemző szemmel mérleget az előadást, az elsők között teszi fel magában a kérdést: mi az a minden napokon fölüli, művészi többlet, amit az előadás adott neki s milyen érdekességgel, vagy használható tanulással szolgált? S kezdi mérleget, vizsgálni az előadás többi összetevőjét, a stílust, a formát, egy szóval a színpadi kifejező eszközök összességét, hogy e kettő szintéziséből kialakítsa aztán a maga elismerő vagy elmarasztaló ítéletét.

Ami a dolog tartalmi oldalát illeti, nincs elégedettségre okunk. Az előadások többsége kevésbé lényeges, a ma szempontjából gyakran lényegtelen emberközösségi kérdésekről szolt. Ha pedig esetenként elevenbe vágó, aktuális mondanóról esett szó, akkor azt nem úgy kívántuk volna látni, ahogyan a rendezők velünk láttatták. Hadd említsem itt a női egyenjogúságról szóló Turgenyev-összeállítás, amely semmi újat nem tudott mondani ebben a témában. Ugyanigy Leszkov A kisvárosi Lady Machbet című kisregényének dramatizálását sem indokolja semmi, hacsak a rendező kivételes színpadi érzéke és ötletessége nem. Persze, csöppet sem biztos, hogy a mondanivalók erőtlenségéért a szerzők volnának hibáztathatók. Ami in-

kább valószínű: az átdolgozás gyengítette az eredetit, tette azt súlytalanabbá.

Az idézett példák felvetik a válogatás-választás fontos kérdését. Helyesen választottak-e az együttesek, az orosz-szovjet irodalom páratlanul gazdag tárházából, s célra törően, jól szerkesztettek-e meg műsorukat? Vajon megfelelő körültekintéssel, gondos, alapos bűvárkodással, a hozzáférhetően legnemesebb anyagból válogattak-e? Meggyőződésem, hogy a közelmúlt és a ma szovjet irodalma stílusban, mondanivalóban, társadalmi elkötelezettségben és érzékenységben egyaránt gazdagabb, színesebb és sokrétűbb, mint azt a fesztivál előadásainak tükrében láthattuk. Tudom, a válogatás-választás szubjektív jog, de mindig közösségi célzatú kell, hogy legyen. Különösen akkor, ha versenybemutatóra pályázik. A néző — a lelke mélyén — valóságos, mindennapi emberi helyzetekre akar ráismerni, ezekkel kívánja magát szembesíteni, hogy tanulságokat vonhasson le a látottakból. Hogy ezzel a nézői alapállással miért nem számolt a legtöbb rendező, máig kideríthetetlen. Eppúgy, mint az, hogy a fesztivál színpadáról az utóbbi két évben hová tűntek az egyértelműen és felelősséggel, s merészen politizáló előadások, hová a határozott társadalmi érdeklődés és nyílt elkötelezettség. Vagy talán nem ez volna az amatőr színjátszó mozgalom alfája és omegája?

Formai szempontból csak némileg keveset több a helyzet: ami elsősorban a különböző színpadi effektusok harmonikus, kifejező ötvözésében fejeződik ki. Műfaji szempontból, úgy érzem, az amatőr színjátszás a „nagy csatározások” időszakát éli. A „hogyan tovább” kérdése az oratorikus forma és a jelzéses játék között még nem dőlt el az utóbbi javára. Noha számban több volt az ilyen produkció. De minthogy a jelzéses játéknak jó színészre is szüksége van, amivel az amatőr együttesek általában kevésbé rendelkeznek, nem valószínű, hogy a közeli jövőben, vagy akár később, e műfaj kizárólagosságra tenne szert.

E műfaji kettősségnek tulajdonítható a játékstílusban jelentkező keveredés, bizonytalanság és bátortalanság. Az oratorikus művek rendezői kitaposott úton járnak, s a kelleténél erősebben, mereven ragaszkodnak a konvenciókhoz, s ezzel (a hagyományok tiszteletének félreértésével), mintha önszántukból mondanának le az újszerűségről, az újabb kifejezési lehetőségek kereséséről. Ezzel szemben a jelzéses játék képviselői a másik végletet járnak: bátor újítók, ötletgazdagságuk színpadkázó. A nézőnek néha már az az érzése támad, hogy túlságosan is bátrak, több az ötlet, mint amennyit a játék pontos megértése megkívánna. S ez a már-már cirkuszi bohóckodás épp annyira gyengíti a produkciót, csökkenti a valóságábrázolás mélységét, hitelességét, a mondanivaló világos kifejtésének

lehetőségét, mint a konvencionális megmerevedés.

A látottak alapján, érzésem szerint, az amatőr színjátszó mozgalom — elemzést kívánna, hogy milyen szervezeti, vagy egyéb összefüggései lehetnek ennek — hullámvölgyben van; kereti ugyan a kivezető utat, de egyelőre még nem találja.

Nos, a balassagyarmati irodalmi színpadi fesztivál utolsó két éve ennek a hullámvölgynek az időszakára esik, s kielégítetlenségünkben tulajdonképpen ez a tény nyer kifejezést. Az amatőr mozgalomnak, úgy gondolom, minél előbb kell lépnie, felőni a nemesebb történelmi tradíciókhoz — amiben éppen a fesztiválok segíthetnek sokat a többségében jó szándékú, lelkes amatőröknek. Segíthet a balassagyarmati is. De vajon — anélkül, hogy a fesztivál ebbéli jelentőségét kisebbíteném — kellő segítséget és támogatást kapnak-e mindehhez itt a fiatalok? Vajon úgy mehetnek-e haza a csoportok — törekvéseikben határozottan megerősítve, vagy azokat egyértelműen megkérdőjelezve —, hogy érdemes volt eljönni Balassagyarmatra, mert a látottak-hallottakból sokat okultak, tapasztaltak? S elégségesek-e hozzá az egymás közötti tapasztalatok kicserélésére, a zsűrivel való érdemi konzultációkra rendelkezésre álló jelenlegi keretek? Nem volna-e célszerű a szakmai viták körét bővíteni, esetleg műelemzéssel egybekötött bemutatókat tartani? Ezeket a fórumokon részt vehetnének a megye amatőr színjátszó csoportjainak rendezői is, akiket az utóbbi években, bizony, nemigen láttunk a fesztiválon. Nem tudom, mi ennek az oka: de mindenképpen feltűnő. S itt jutottunk el a mondanónkban leghangsúlyosabb kérdőjelekig: azokig, amelyek a XI. Madách Imre Irodalmi Színpadi Napok jelenének és jövőjének általános megítélésére vonatkoznak.

Mert hogyan magyarázzuk meg magunknak azt, hogy a balassagyarmati fesztivál egy évtized alatt sem jutott el odáig, ahová fiatalabb testvérei — például a kazincbarcikai — eljutottak; miért nem tudta magát igazi, tekintélyes, országos rendezvényként elfogadtatni? Hiszen nevében országos ugyan a rendezvény, de ebben az esetben az országos jelző, azt hiszem, nem a színvonalnak dukál, inkább csak azt a tényét rögzíti, hogy az ország bármelyik csoportja részt vehet a versengésben (nem mintha elfeledkeznek arról, hogy jó néhány egészen kitűnő együttesnek és magas színvonalú előadásnak is tapasztaltunk az elmúlt években).

A fesztivál egészét tekintve, megmaradt periférikusnak. Az egyik tünet: Balassagyarmaton a zsűriben részt vevő szaktekintélyeken és újságírókon, a csoportjaikat elkísérő rendezőkön kívül nem találkozhattunk más szakemberrel, olyanokkal, akiknek neve elméleti vagy gyakorlati munkásságuk révén összeforrt a

mozgalommal. Másik: amíg Balassagyarmatról csak a helyi sajtó ad nagyobb terjedelemben méltatást, az országos lapok — azoknak is csak egyike-másika — elengedőnek tartják a pár soros címes hír megjelentetését. addig más hasonló rendezvényekről (a már említett kazincbarcikai, vagy tatabányairól) elemző cikkekben számolnak be. Vajon az ilyenfajta viszonyulás nem jelent-e olyan értéktételeket, amely kedvezőtlen a Nógrád megyei, a balassagyarmati fesztiválra nézve?

Még akkor is — vagy különösen akkor —, amikor tudvalevő, hogy egy fesztivál igazi értékét a környezetére gyakorolt kisugárzó hatása is méri, s ebben a serkentő hatásban van éppen a fesztiválok létének egyik alapvető jogosultsága, amit Balassagyarmat dicséretes igyekezettel próbálkozik betölteni.

Sulyok László

Gerelyes Endre: Tigris

Nem voltam barátja, ismerősnek is csak amolyan féloldalas; bennem mély nyomot hagyott mindhárom „találkozásunk”, ő a nevemet is aligha tudta. Siheder gimnazistaként csodálkoztam rá először, de nem mint szárnybontogató íróra, hanem a „szöges cipős”, jó mozgású atlétára, aki edzésről jövet az aznapi szépséges gyötrelmekről megújítva, kihívó magabiztossággal ölelte át az ugyan-csak sportzsákot lóbáló Editékét. Tanár volt már, s két kötet — *Kövek között, Töprengés az éjszakáról* — a tarsolyában, amikor másodjára figyeltem rá, sőt, büszkélkedtem is a pesti bölcsészhallgatók között: én jól ismerem Zagyvapálfalvát, azon a vasutasok, gyári munkások lakta, „furcsán szép” környéken gyerekeskedtem, amelyet vendégünk íróvá eszmélésének „katapultjaként” emlegetett, ahonnan osztályszemléletét hozta. A hatvanas évek végén láttam utoljára, igaz, akkor nemcsak „test-, hanem szellemközélemből”: a harmadik kötet, a *Ki vagy te? — Ábel!* ürügyén kísértem Baglyasaljára, író-olvasó találkozóra. Sötét szemüvegben volt, amit a közönség előtt csak a hangsúlyozni kívánt mondatoknál — amikor például a szorítóbeli háromszor három menetet újraélve magyarázta a *Kilenc percet*, vagy amikor jövendő regényhősét, Zrínyi Miklóst ébresztgette — emelte le, s meghosszabbítva karját szinte mutatópálcának használt. Túljutván a hivatalos küldetésén, hosszasan lekerült a szem-

üveg. Idősebbnek látszott koránál, panaszkodott, hogy fáradt, betegeskedik, tolla sem akar engedelmessé válni, de mint terveiből láthatom: nem adja fel. A „csakazértis” virtusát éreztem szavaiban, amelyeket 1972 nyarán véltem újrakhallani. amikor az *Új Írásban* megjelentek az *Isten veled, Lancelot!* részletei. S még egy év sem telt el, a következő tavaszon végleg feladta — mert egy tragikus baleset harmincnyolc évesen feladta vele — az ádáz küzdelmet, s így időnek előtte kihirdetett a „bosszúálló, vérszomjas Tigris” győzelme.

Afféle prózai „tűztáncos”-ként, kirobbanóan startolt Gerelyes Endre a művészi pályán. Jó szándékát, új hangját nem volt nehéz elfogadtatni, s hamar kegyei-be emelte az irodalmi köztudat, szárnyra kapta a gyors siker: neveztek intellektuálisnak, moralistának, közéleti írónak, szociográfikus vénájúnak, néprövidnek. S mert a kemény fizikai munkától sem riadt vissza, és, mert kereste a veszélyhelyzeteket, hát nézték különként, „különlöges ember”-nek is. Pedig Gerelyes Endre nemcsak mind volt ezek közül, hanem egyik sem volt tulajdonképpen. Már csak azért sem, mert tudatosan vállalta a „többműfajúságot”: „... mert azt szerettem volna megéreztetni — amennyire tőlem telik —, hogy más-más kérdésekkel, úgy gondolom, más-más formában kell, vagy lehet szembenézni. A műfaj kevertségét jogosnak érzem, hiszen — szerintem — nem egy műfajt, hanem saját magát próbálja kifejezni az, aki író, illetve az akar lenni” — írta egyhelyütt. Erről győzött meg *Tigris* című posztumusz kötete is, amelyet Gáll István válogatott. jó érzékkel a megelőző háromból, illetve a folyóiratokban megjelent írásaiból.

Miért jogos például ennek alapján a szerző mély intellektualizmusára apellálni? Mert gyakran szimbolikusan, példázatszerűen ír, elvont fogalomrendszerben gondolkodik, nem könnyű követni illúziómentes, racionális világába. Hogy miért volt moralista? Alapvetően a szándék és a tett, az akarat és a magatartás, a cselekedet és a passzivitás összefüggései érdekelték. A Jó nála a harcvállás jegyében született, a Rossz mindig kapitult. Közéletisége szemléletmódjából fakadt: személyes örömeiről, gondjairól is a másokéval összevetve szólott, s talán legdinamikusabban a közösségteremtés, a felelősségvállalás szenvedélye munkált gondolataiban. Mintegy erre rímelt írásainak szociográfikus jellege, amely egyebek közt a nógrádi bányászok hatvanas évekbeni sorsfordulójakor papírra vetett kérdésfelvetéseivel igazolható. Pedagógus, néptanító mivolta ugyancsak tetten érhető irodalmi riportjaiban, jegyzeteiben, esszéiben és a sorok között, a ki nem mondott szavakban.

Hogy e kategorizáló jelzők egyike-másika egymással is ellenkezik, s hogy

visszajukra fordítva is jellemzőek az íróra: ez egyrészt Gerelyes Endre írásművészetének gazdagságát, „totalitás”-igényét jelzi, másrészt ellentmondásait érzékelteti. Mi mással magyarázhatnók ugyanis puritán, közvetlen, indulatos, nem egyszer éppen hogy nyers kifejezőmódját, amely legalább annyira feltűnő, mint a töprengésre, az elvontságra, intellektualizmusra való készsége. Etizáló hajlama viszont tévutakra is csábította: tán többször is körüljárta a küzdés és lemondás, az aktivitás és belenyugvás viszonyát, mintsem „büntetlenül” tehetne. Tézisszerűsége már-már a sablonszerűségig jutott. Közéletiségének életönmarcangoló érzéseinek túltengése csorbitotta. Önéletrajzi ihletésű írásaiban megsokszorozta démonellenfelei erejét, tüzesre hevült harcban állt velük. E befeléfordulás önkéntelenül gátolta valóságkutató, tömegeket jobbitó szándékában is. A *Kések között* élni kényszere lassanként fő kérdéssé érlelte számára a haláltudat problematikáját, s küzdőtereként egyre többször az élet és a halál mezsgyéje szolgált. Így vált, válhatott válogatott kötetének — és egy kicsit életművének is — mottószerű írásává *A mennyországba menetelelő részegek*, amelyben mintegy a halál közelségében szerzett tapasztalatait összegzendő, látszólagos egykedvűséggel állapítja meg: „A halál egyáltalán nem olyan rettenetes lény, mint ahogyan ostoba emberek hiszik. A halál nagy megnyugvás, csendesség... Csak az kapja meg a nyugodt áldomást, csak akkor lesz gyors a halál, ha az, aki beszélt róla, aki mert róla írni, aki mert vele találkozni, másodsor sem fél tőle”. Mindezek tudatában sem vállalkozott azonban önkezeléssel megszabadulni szenvedéseitől, teste szabotálta parancsait, mert tudat alatt nem békült meg — életigenlő, harcvállaló volt a legvégsőkig.

Gerelyes Endre abban a korban halt meg, amikor a prózairók (általában túl a pályakezdés sikerein és gyötrelmein — s az esetleges pályakorrekciókon is) a kiteljesedés, az elnélyülés gyümölcsöző stádiumát remélhetik. Gerelyes mohó tudásvágya, szenvedélyes indulata irreálisan rövidre zárta e szakaszt — korai halálától függetlenül is. Ezt látszik igazolni a hatvanas évek közepi válságperiódusa, amelyen átjutnia — bár ez nem kevés szellemi és testi energiáját emésztette fel —, nem is sikerült igazán. Előfutár volt, legalább egy évtizednyivel előzte meg korát, meg nem érlelt gondokat fogalmazott aktuális kérdésekké. Ezért hadakozott gyakran fantomok ellen, légüres térben, misztikus közegben. Ebben rejlik talán írói és emberi tragédiája is.

Halálával nemcsak tehetséget, írói veszteséget, hanem a magyar irodalom. (*Szép-irodalmi*, 1975.)

Csongrády Béla

Bárdosi Németh János:

A lélek lángjai

Csaknem fél évszázada kezdődött költői pályája legidősebb verseit közli ez a szomorúan szép köntösbe öltöztetett kötet: a borítólapon első oldalán a költő arcképe borong, esett fejjel, komor arcvonásokkal, az idő súlya alatt. Bárdosi Németh életsorsa vidéken zajlott le. Szombathely, Bárdos község és Pécs működésének színhelye, élményadó térsége. Hosszú éveken át hivatali robot szorította vissza költészetét, majd irodalmi szervezőként, szerkesztőként, amolyan mellékes, tiszteletbeli államok vígaszaként került az irodalmi és közművelődési élet elevevébe, helyesebben a jobboldal pergőtüzébe. Eközben verseket vagy regényeket írt. Különösen Szombathelyen vállalt nagyszerű feladatot: szerkesztette az Irott Kő című, a maga idejében egyetlen vidéki irodalmi-művészeti folyóiratot, szervezte a Faludi Ferenc Társaság irodalmi estjeit. Mindkét minőségében a haladás szellemét hirdette Pável Ágostonnal együtt. Szombathelyt, a harmincas években, hívó szavára felolvasóként meglátogatta Móricz Zsigmondtól kezdve Bajcsy-Zsilinszky Endrén át Illyésig, Sárköziig a legtöbb új arcú költő, író, politikus. Emellett a képzőművészet helyi felemelését se feledte el: általa alakult ki Szombathelyen az a szellemiség, mely a megújulás szükségét hirdette, a kibontakozás útját egyengette. Ilyen előzmények után kellett Pécsre költöznie, ottan nyomban a Sorsunk szerkesztésében és a Janus Pannonius Társaság, majd a Batsányi János Társaság munkájában vett részt.

Mindezt el kellett róla azért mondani, hogy A lélek lángjai új kötetének fél évszázadot képviselő verseihez közelebb férkőzhessünk, illetve azok háttérének távlatait pontosabban mérhessük, jobban megérthessük a válogatás szempontját, szűkös keretét, az egyes költemények tetszőleges és jóértelmű vidékiességét, nemes egyszerűségét, bensőségteremtő közvetlenségét, s nem utolsósorban tájjellegét, ama sokat emlegetett dunántúliasságot.

Bárdosi Németh János nyílt szavú költő, közvetlen művésze a versnek, kerül a mesterkedést, az álmodernkedést, megveti a hangzatos önminősítést, ám feladatát, a csak reáharuló szerepet nemcsak átérzi, hanem mindenkor betölti. A tájból, Dunántúlról indult tisztas hagyományok birtokában, és egyenesen megérkezett egy egyetemes szemlélethez: a szegények életét nemcsak önmaga élte, olykor szenvedte, közvetlen környezetében tapasztalta, hanem eleinte botladozva, akadozva, később határozottan hirdette műveiben az általános társadalmi átalakítás sürgető szükségét, érzékelhető közeledését. E felismerésekhez említett

szombathelyi személyes sorsa is nagymértékben hozzájárult szépszámu ottan írott versének lírai hitele szerint. Emez új kötetében az 1942-ig keletkezett költeményei mondott, merész magatartásának tanúi. A Szegény ország (1941) kötettel zárul első korszaka. Szülővárosa tehát kezdő költői lépéseinek, derengő eszmélkedésének és három regényének, valamint irodalomszervező, közönségtoborzó szerepének, a közművelődés önzetlen szolgálatának adott terepet.

Művészete, eszmélkedése életének pécsi korszakában mélyült el az odahozott tapasztalatok, dunántúli utazásai alapján. Jelen válogatásának kétharmada ez utóbbi életszakasz terméséből került ki. Teljes joggal. Költeményei arányát nemcsak tartalmi jegyek, tényezők, hanem színvonalemelkedések határozták meg. Főképpen maga a költő — a legjogosultabb személy — szabta meg ekként a minősítés arányát. Ezek azonban külsőleges szempontok, a költemények e kötetbe foglalt mennyiségüktől és minőségüktől függetlenül, egy egységes lírai folyamatba foglalódva, az érdemes költő arcképét vetítik elénk.

A verskedvelő olvasó az első sorok nyomán bizalmasan hajlik a költő vonzásának arányához, övele együtt emlékezik tünt tájak, múlt szépségek, fájó vagy vidító jelen hangulatkeltő őszinteségére, bensőségére: Bárdosi Németh János emberségére. Költőnk lényegében szereti az embereket, mert megbocsát nekik az elne elkövetett hibáikért, szereti tehát, még ha olykor korholja is őket, simogatása viszont mindig enyhítő, dorgálása halk hangú, s rendszerint szelid bocsánatkérésre nyhül. Szeret emlékezni egyéni és családi múltjára, válságaira, örömeit időzik egykori kedvelt helyein, tágabb hazájának mégis csak az egész Dunántúlt tudja, szereti tekinteni. Szinte pontosan ismeri, hol legkékebb ottan az ég, hol merre úsznak legbodorosabb felhők, hol zeng e tájon legbájosabban a madárdal, hol konog-bonog a pásztorkolomp, és merre kondulnak a hívogató harangok: az egész Dunántúl a költészet kies hazája az ő számára is. Az emberi küzdelmeket szintén ez a tágabb környezet ismertette meg vele, megbocsátó gyöngédsége, általános szeretete végül is az őszinte, igaz humánusmának egyetemességébe ömlik bele. Nem kell hangoztatni: a körülötte mostan megújuló világ szerzi számára a legszebb örömeit, hiszen egykori álmait, töprengéseit látja bennük megvalósítva, életre keltve. A szegénység egykori átka, nyüge szinte szeme láttára szűnt meg. Boldog tehát, a jobb emberségbe vetett bizalma nem csalta meg, sőt őt magát is fölemelte.

Majdnem minden indíttatására egy-egy versét kellene idézni, erre azonban nincsen szükség, mivel költőnk benne él az irodalmi közvélekedésben, nemcsak egyes kötete, hanem alkalmian megjelent

néhány verse is élénk érdeklődést kelt. Most egy gondosan összefogott, hatalmas verscsokrot nyújt olvasóinak; a csokornak ugyanis az az elemi tulajdonsága, hogy együtt jellemzi leginkább a virágba szökent természetet, szálanként pedig egy-egy változatát jelenti. Az egész csokor pedig a növényvilág kinyílt lelkének szépségét árasztja. Költőnk lelkének virágcsokra ez az új kötet, egyes versei úgy sarjadtak ki lelkéből, ahogyan a bimbó pompázó virággá feslik ki; jóllehet alakjuk, színük, illatuk, kinézetük különböző, ezért megannyi kismesteri remeklés. Valahogyan ekként kell közeledünk költőnk e kötetéhez: tetszetős csokor az egész, emellett egyes darabjai jellemzik az egészet: egy nemes költői lelkületet. (Magvető.)

Paku Imre

PAKU IMRE (1910—1975) fáradhatatlan munkálkodásban eltelt évtizedei eredményeképpen vitathatatlanul sokrétű és emlékezetre méltó életművet hagyott ránk. Irodalomtörténeti, -szervezői és -kritikai tevékenységét, érdeklődési körét, jelentősen befolyásolta szülővárosa (Hódmezővásárhely), egyetemi tanulmányainak helye (Szeged), de a könyvkiadónál, a különféle lapok szerkesztőségében végzett munkájával országosan fontos műhelyek alkotó tagjává is vált. Életének utolsó éveiben, látszat szerint „véletlenül”, született és erősödött kapcsolata Nógráddal, Salgótarjannal a PALÓCFÖLDEL. Újabb lehetőségeket talált itt a maga számára és vállalt mindannyiunk hasznára; részesévé vált Nógrád szellemi, irodalmi életének is.

Valójában nem volt ez véletlenszerű. ha tudtuk és ismertük Paku Imre egyéniségének jellemző vonásait: érdeklődésének nyitottságát és érzékenységét, a jó ügyek szolgálatára való mindenkorai készenlétét és készségét, a mások iránti figyelmeségét. A fejlődő, nagykorúságának tudatára ébredő Salgótarján légköre, a Madách-hagyományok újraéledésének izgalmasága, a Palócföld szellemi hatásainak érlelődése, és a megyei irodalmi élet segítésének tiszta szándéka kötötte őt ide. Tanulmányai, irodalomkritikai cikkei, előadásai, és a látogatásai idején vele folytatott beszélgetések emlékezetesek és maradandók számunkra.

Most, halálának első évfordulóján is rá kell döbbernünk, hogy a még intenzív alkotói korában bekövetkezett halála milyen veszteséget jelentett körünknek is. Kötelességünknek tartjuk hagyományozó és erősödő örökségét megőrizni.

(K.N.)

Kondor Béla emlékkiállítás, Salgótarján 1976. február-március

falra kōphi
tilos!

ΚΛΕΙΩΝ ΑΓΓΑΡΩΤΗ